

ОСНОВНІ ПІДХОДИ ЕКОНОМІЧНИХ ШКІЛ ЩОДО ПОБУДОВИ ІНВЕСТИЦІЙНИХ МОДЕЛЕЙ

В статті досліджено неокласичну та кейнсіанську економічні теорії з метою виявлення зв'язку інвестицій з основними макроекономічними показниками. Наведено математичні моделі впливу інвестицій на економічне зростання та його наслідками.

Запропоновано використання модельного апарату для розробки інвестиційної політики та подальших емпіричних досліджень впливу інвестицій на подолання кризових явищ в економіці України.

In the article are investigated neoclassical and Keynesian economic theories for the purpose of research the relation between the investments and the basic macroeconomic indicators. Mathematical models of influence of investments on economic growth and its consequences are resulted.

Use of the modeling device for working out of an investment policy and the further empirical researches of influence of investments on overcoming of the crisis phenomena in economy of Ukraine are offered.

Аналіз останніх досліджень. Дослідженням теоретичних аспектів інвестицій займалися ряд видатних зарубіжних економістів - класиків А. Сміт, Д. Рікардо, Дж. Кейнс, Дж. Кларк Р. Харрод, О. Домар, та ін. Значний внесок у розвиток економічної теорії інвестицій та державного регулювання в Україні внесли такі науковці, як О. Амоша, В. Базилевич, В. Бесєдін., Г. Бірман, Л.П. Беленький, В. Гесць, В. Гончаров, Б. Данилишин, Ю. Лукашина, М. Мельник, А. Музиченко, та інші.

Постановка завдання. Дослідити складові макроекономічних моделей для подальшого застосування в якості важелів державної інвестиційної політики.

Результати дослідження. Сучасний економічний стан України потребує від економістів приділити увагу моделюванню факторів для можливого виходу з «фінансової кризи». Дослідження ефективних інструментів політики макроекономічного зростання часто пов'язується з інвестиціями. Саме тому, нами проведено дослідження економічної теорії та побудова моделей в основних економічних концепціях з метою знаходження перспективних напрямків інвестиційної політики. На нашу думку, серед придатних до застосування у національних економічних умовах доцільно розглянути неокласичну та кейнсіанську теорію.

Загально визнаними перевагами конкурентної ринкової системи є здатність ефективно розподіляти ресурси. Але в певних ситуаціях, виникає проблема нерационального розподілу ресурсів і необхідне втручання держави для соціально-справедливого рішення цієї проблеми. У кожному конкретному випадку використовуються певні різновиди державного впливу.

Короткострокові моделі інвестицій. Відповідно до класичної економічної школи основним фактором, який визначає динаміку заощаджень і інвестицій, є ставка відсотка: якщо вона зростає, то домашні господарства починають відносно більше зберігати і менше споживати з кожної додаткової одиниці доходу. Зростання заощаджень домашніх господарств згодом приводить до зниження ціни кредиту, що забезпечує відповідне зростання інвестицій [1].

Неокласична теорія ґрунтується на перевазі вільної конкуренції і стабільності економічних, зокрема виробничих, процесів. Відповідно до неокласичного підходу, зовнішні регулятивні заходи повинні бути спрямовані лише на те, щоб усунути перешкоди, які заважають дії законів вільної конкуренції. При цьому державне втручання не повинне обмежувати ринок з його природними саморегулюючими законами, здатними без якої-небудь допомоги ззовні досягти економічної рівноваги. В такому положенні міститься відмінність неокласичної теорії від кейнсіанської концепції, яка стверджує, що динамічна рівновага хитлива, та робить висновки про необхідність прямого державного втручання в економічні процеси [8,9].

З погляду неокласичної концепції – основним важелем інвестиційного руху є рішення підприємців інвестувати для максимізації прибутку. Завдання максимізації прибутку вирішується через порівняння граничного доходу із граничними витратами. Для того щоб отримати найбільший прибуток, суб'єкти господарювання прагнуть більше виробляти, що у свою чергу, вимагає додаткових капіталовкладень. Таким чином, підприємці змушені здійснювати інвестиції у виробництво додаткових обсягів товару, та підвищувати обсяги продажу товарів і послуг.

Суть неокласичного підходу в спрощеному виді представлена у вигляді формул:

$$Y = C + S \quad \text{і} \quad Y = C + I, \quad (1, 2)$$

де Y – доходи суб'єктів економіки; C – споживана частина доходів; S – частина доходу, що іде на збереження; I – інвестиції, що сформовані за рахунок нагромадження.

Із наведеного рівняння слідує, що $S=I$, що означає залежність обсягу інвестицій від обсягу заощаджень. Таким чином, чим більше заощадження, тим більше інвестиції, тому що заощадження зберігаються у банках, а ті, використовують їх для видачі позичок для інвестицій.

Відповідно, все те, що сприяє зростанню заощаджень призводить до економічного зростання. З точки зору неокласиків, заощадження залежать від двох основних факторів [7, с. 69]:

1. Величини доходів.
2. Норми банківського відсотка.

Дж. Мід продовжив розвивати неокласичну модель та відводив державі лише непрямую роль у регулюванні економічних процесів. Економіст вважав вплив держави на економіку - дестабілізуючим фактором із постійним збільшенням видатків, віддаючи перевагу лише грошово-кредитній політиці Центрального банку. Оновленою концепцією передбачається, що в такий спосіб буде створено ефективний механізм перерозподілу доходу, що забезпечує повну зайнятість і стійке зростання національного багатства.

Дж. Мід запропонував модифікований варіант функції Коба - Дугласа:

$$Y = aK + PL + p \quad (3)$$

де Y — середньорічний темп зростання національного доходу, %; K — середньорічний темп зростання капіталу, %; L — середньорічний темп зростання праці, %; a , P — частки капіталу і праці у національному доході; p — темп технічного прогресу, %.

Ця формула враховує зростання обсягів праці і капіталу, що визначаються їх часткою у національному доході, та темп технічного прогресу — якісних змін виробництва. Науковець робить узагальнюючий висновок, що стійке зростання буде досягнуто, якщо темп і зростання капіталу дорівнюватиме темпу зростання національного доходу. При цьому, якщо збільшення капіталу перевищує темп зростання доходу, то темпи нагромадження автоматично знижуються. Якщо темп зростання праці перевищує темп нагромадження капіталу, то внаслідок зниження граничної продуктивності праці відбудеться заміщення праці капіталом. Нове поєднання факторів виробництва за умов збереження незмінної пропорції розподілу доходу між ними забезпечить їх повну зайнятість [1].

Подальший розвиток економічної теорії призвів до виникнення ідей неокласичного синтезу, де ринку віддається поміркована роль. Вони вважають, що в міру ускладнення економічних взаємозв'язків і відносин необхідно

вдосконалювати і активно використовувати різні методи державного регулювання [2].

В галузі макроекономічної політики новим внеском представників неокласичного синтезу виявляється врахування майна як фактору інвестицій. Як грошова, так і фіскальна політика неминуче породжують зміну обсягу майна в економіці. Оскільки різні компоненти запасу майна є аргументами у функціях споживання та інвестицій, то виникає ще один канал впливу макрополітики на сукупний попит. Завдяки чому стає можливим стимулювати інвестиційну політику, впливаючи на попит макроекономічними заходами.

Довгострокові моделі інвестицій. Дж. Р. Хікс у своїй статті «Пан Кейнс і класики: спроба інтерпретації» надав поштовху розвитку кейнсіанської теорії. Основна ідея роботи полягала в тому, щоб представити економічну теорію у випадку, який описує функціонування ринкової економіки в депресивних ситуаціях, тобто у вигляді «Економічної теорії депресії». Кейнсіанська економічна теорія заперечує існування механізму саморегулювання ринку [3].

Кейнсіанська теорія змогла пояснити причини депресії, запропонувала засоби виходу економіки з кризи, а також шляхи запобігання рецесіям у майбутньому. Згідно з кейнсіанською теорією ключем до подолання депресії є регулювання сукупного попиту через застосування фіскальної або монетарної політики.

Кейнсіанський підхід багато в чому будується на критиці основних постулатів неокласиків. Критиці піддаються два основних положення.

1. Не обов'язково заощадження повинні перетворюватися в інвестиції.
2. Висока банківська ставка не завжди повинна призвести до зростання заощаджень.

Одною з причин такої розбіжності є невідповідність мотивів інвестицій і заощаджень для різних економічних агентів:

Мотиви заощаджень домашніх господарств:

- 1) покупки коштовних речей;
- 2) забезпечення старості;
- 3) страхування від непередбачених обставин (хвороба, нещасний випадок і т.д.);
- 4) забезпечення дітей у майбутньому.

Мотиви інвестицій фірм:

- 1) максимізація норми чистого прибутку;

2) реальна ставка відсотку враховується при складанні планів інвестицій та являє собою плату за придбання грошового капіталу для інвестування.

Згідно кейнсіанської економічної теорії не ставка відсотку, а дохід домашніх господарств є основним чинником, що визначає динаміку споживання і заощаджень. При цьому зберігається та частина доходу, що залишається після здійснення всіх споживчих видатків. Вплив ставки відсотку грає другорядну роль по відношенню до впливу доходу на споживання і заощадження. У той самий час динаміка інвестицій визначається насамперед динамікою процентних ставок, що знаходить відображення у відповідних функціях споживання, заощадження та інвестицій [5, с. 307-322].

Кейнсіанська теорія визначає інвестиційні видатки, як видатки фірм на купівлю інвестиційних товарів, під якими мається на увазі те, що збільшує запас капіталу (видатки на купівлю устаткування, будівництво будівель і споруд), тобто : $I = \Delta K$. Якщо в економіці спостерігається спад (наприклад, випуск продукції, нижчий від потенційного рівня продукції, наявний високий рівень безробіття), то згідно з кейнсіанською теорією це пояснюється низьким сукупним попитом в економіці. Щоб підвищити попит, уряд повинен збільшити видатки, інвестиції і водночас зменшити податки, що сприятиме підвищенню купівельної спроможності [8, с. 15].

При побудові моделі інвестиційного акселератору Дж. М. Кларк виходив із ідеї лагу (тимчасового запізнювання) у реакції економічних агентів, що здійснюють інвестиції, на збільшення обсягу реалізації, або зростання реального ВВП. Дійсно, нові фабрики і заводи будуються не миттєво, у відповідь на зростання річного обсягу продажів. Мультиплікатор характеризує приріст інвестицій відповідно до приросту випуску ВВП (і доходу). Таким чином, інвестиційний акселератор можна представити математично у вигляді пропорції: інвестицій періоду t – до зміни споживчого попиту або національного доходу в попередні роки:

$$V = \frac{J_t}{Y_{t-1} - Y_{t-2}} \quad (4)$$

де V – акселератор; J – чисті інвестиції в період t – рік, коли були здійснені інвестиції; Y — споживчий попит, дохід або реальний ВВП; $t-1$ і $t-2$ — попередні роки.

П. Самуельсон і Дж. Рхикс модифікували запропоновану Дж. М. Кейнсом ідею мультиплікатора, відповідно до якої збільшення інвестицій призводить до

багаторазового збільшення реального національного доходу. Вони доповнили її ідеєю акселератора, що була запропонована Дж. М. Кларком. Відповідно до цієї теорії, інвестиції стимулюються поживленням поточної економічної кон'юнктури, яка вимірюється національним доходом. В результаті реальний національний дохід і сукупні інвестиції виявляються функціями друг від друга.

На підставі цієї взаємозалежності національного доходу і інвестицій, була побудована модель циклічних коливань ділової активності. При цьому взаємодія між зазначеними змінними мало свої границі. В даній моделі за верхню межу приймався національний дохід, який забезпечує повну зайнятість (тобто виробничий потенціал), а в якості нижньої межі – обсяг інвестицій, що відповідає амортизації основного капіталу.

Отже, якщо в довгостроковому періоді спостерігається зростання ВВП, то відбувається і зростання сукупного попиту, що спонукає до адекватного збільшення сукупної пропозиції. Наведений зв'язок має викликати приріст інвестицій, необхідних для збільшення сукупної пропозиції, товарів і послуг в економіці. Якщо відомо цю частку капіталу у ВВП, то можна розрахувати й приріст інвестицій в економіці. Таким чином, чим вище темпи зростання в економіці, тим вище і інвестиційні витрати.

Американські послідовники кейнсіанської школи, виходячи з теорії мультиплікатору розробили схему безперервного зростання економіки, що базується на капіталовкладеннях. Вони оголосили державний бюджет головним механізмом регулювання економіки і назвали його "вбудованим стабілізатором", який має властивості автоматично реагувати на циклічні коливання, пом'якшувати їх. До "вбудованих стабілізаторів" відноситься податок з прибутку, виплати по соціальному страхуванню, допомога під час безробіття і т.п. На думку Е.Хансена, загальна сума податків має зростати під час підйому, та повинна автоматично зменшуватись під час кризи. При цьому, виплати держави, навпаки збільшуються під час кризи і зменшуються під час підйому, автоматично стабілізуючи обсяги попиту.

Поряд з "вбудованими стабілізаторами" економісти використовують метод контрзаходів для регулювання приватних капіталовкладень і державних видатків. Вони пропонують у періоди підйому обмежувати державні видатки, а в періоди кризи - компенсувати скорочення приватних видатків збільшенням державних видатків, не зважаючи на бюджетний дефіцит.

Таким чином, послідовники Кейнса визнають важливість кредитно-

грошової політики, але вони вважають, що фіскальна політика – сильніший і надійніший засіб стабілізації економіки. Це підтверджує основне кейнсіанське рівняння: державні витрати безпосередньо входять до складу сукупних витрат, а вплив зміни оподаткування на споживання та інвестиції надійний і передбачуваний [5].

Висновки. Неокласичний аналіз прийняття інвестиційних рішень характеризує поведінку інвесторів у короткостроковому періоді. На нашу думку, для довгострокового періоду, існують теоретичні пояснення економічного зростання через дію механізму акселератора, які запропоновані представниками кейнсіанської економічної школи. Відповідно до моделі акселератора, існує залежність між динамікою інвестиційних витрат та змінами у випуску ВВП, який спирається на підвищений попит домогосподарств. Тобто, для довгострокового економічного зростання, на наш погляд, необхідно інструментами інвестиційної політики стимулювати купівельну спроможність в Україні.

Таким чином, проведений в роботі аналіз моделей економічного зростання показує необхідність застосування комплексних заходів інвестиційної політики [4.,6] та подальших емпіричних досліджень причин фінансової кризи. На нашу думку, не дивлячись на локальні теоретичні протиріччя наведених моделей, подолання кризових явищ та подальше комплексне економічне зростання в Україні неможливе без :

- мінімізації відсоткової банківської ставки;
- збільшення доходів інвесторів;
- збільшення ефективності технологій, праці, капіталу;
- збільшення доходу домашніх господарств;
- збільшення рівня випуску ВВП;
- розбудови сприятливого інвестиційного клімату з прогнозованими ризиками і прогнозованою нормою дохідності.

Список літератури

1. Історія економічних учень: Підручник: У 2ч. — Ч.1 / За ред. В.Д. Базилевича. — 2-ге вид., випр. — К.: Знання, 2005. — 567 с.
2. Економіка. Учебник для Вузов; ред., Булатов А.С.; М.:Экономистъ; 2008

– 830 с.

3. Борщ Л.М. Інвестування: теорія і практика. – К.: Знання, 2005. – 470 с.
4. Данилишин Б.М., Корецький М.Х., Дацій. О.І. Інвестиційна політика в Україні: Моногр. – Донецьк: Юго-Восток, Лтд, 2006. – 292 с.
5. Макконнелл К.Р. Экономикс. Принципы, проблемы и политика / К.Р. Макконнелл, С.Л. Брю. – М. : Республика, 1992. – Т.1. – С. 307-322.
6. Музиченко А.С. Інвестиційна діяльність в Україні. – К.: Кондор, 2005. – 406 с.
7. Седов В.В. Экономическая теория: В 3 ч. Ч. 3. Макроэкономика: Учеб. пособие /Челяб. гос. ун-т. Челябинск, 2002. - 115 с.
8. Стеченко Д. М. Державне регулювання економіки: Навч. посібник. — К.: МАУП, 2000. — 176 с.
9. Інвестознавство. Навчальний посібник / Череп А.В . - К.: Кондор, 2006. — 398 с.